

מבט על, גיליון 334, 10 במאי 2012

ממשלה חדשה בירדן

עודד ערן

בירדן ראשי ממשלות אינם מתפטרים. הם מוחלפים. זו אחת הסיבות שקשה להאמין שעוון חסאוונה אכן התפטר ב-26 באפריל ועוד בהיותו מחוץ למדינה – בביקור בטורקיה. מאידך, המינוי של ראש הממשלה החדש פאיז טראונה היה חפז ומכתב של המלך, שזכה לפרסום מידי, הוא מכתב לא שגרתי בחומרת הביקורת שמטיח המלך בראש הממשלה היוצא והוא מצביע יותר על הדחה ופחות על התפטרות. בכתב המינוי מחלק המלך שבחים ורומז על חלקו של טראונה, שכהן כראש ממשלה בתקופת המעבר של שלהי מלכותו של חוסיין, בהעברת השלטון למלך הנוכחי, עבדאללה השני. המעבר השקט ונטול הזעזועים מצדיק את שבחי המלך לטראונה.

המלך מבהיר לטראונה שהוא ממנה אותו לתקופת מעבר, שבה עליו להשלים את הרפורמות הנוגעות לחוק המפלגות, הקמת בית המשפט החוקתי, הקמת נציבות לבחירות וכמובן חוק הבחירות. המלך מציין שחוק זה נועד להבטיח "שהבית התחתון אכן ייצג את כל הירדנים... דרגת הייצוג הגבוהה של ייצוג צודק" – כל זאת על מנת לקיים את הבחירות לפני סוף השנה. המלך מוסיף, כי יש לקיים בחירות לעיריות, להבטיח את חופש העיתונות ולזרז את הרפורמות הכלכליות במקביל לאלו הפוליטיות. דגש מיוחד ניתן במכתב המלך לטיפול בשחיתות והשלמת מגה-תכניות פיתוח בנושא האנרגיה והמים. המלך עבדאללה נוקט בגישה פייסנית כלפי המפגינים באומרו לטראונה שיש לטפל בהם "באופן תרבותי" ומתוך הצורך להבין את המניעים והסיבות, כדי להבטיח שהם יסייעו להידוק הקשר בין העם ומוסדות המדינה. כוחות הביטחון לא נשכחו ממכתב המלך, המציין את הצורך למלא את צרכיהם. וכמובן הפלסטינים – המלך מדגיש את התמיכה בהקמת מדינה פלסטינית ברת קיימא בגבולות 1967 ומזרח ירושלים בירתה – "אנחנו ההאשמים נמשיך למלא את תפקידנו ההיסטורי בהגנה ושמירה על המקומות הקדושים לאסלאם ולנצרות בירושלים".

הממשלה הושבעה ב-2 במאי וכוללת 30 שרים, שנים עשר מהם כיהנו בממשלה היוצאת ובהם שר החוץ, נאסר ג'ודה.

חוק הבחירות הוא המבחן הקשה ביותר של הממשלה החדשה ושל המלך, המנסה לתמרן בין הדרישה של האופוזיציה – ובעיקר "האחים המוסלמים" – לייצוג יחסי מלא שישקף כמובן את התמיכה בהם ואילו המלך מנסה להציג תדמית של ריבון המעוניין ברפורמה מבלי לאבד את אחיזת המשטר בפרלמנט. יש להניח שהמשפטן שבו העמיד את ראש הממשלה הפורש עוון חסאוונה בפני דילמות קשות ובעמדת עימות עם המלך. מציאת נוסחה שתגשר בין תביעות האופוזיציה לבין רצון ההישרדות הפוליטית של בית המלוכה, היא משימה כמעט בלתי אפשרית, כאשר "האחים המוסלמים" שואבים עידוד הן מניצחון המפלגה האם במצרים והן מניצחונם בבחירות להסתדרות המורים בירדן.

הנוסחה הנוכחית שנשלחה לפרלמנט הירדני בתחילת אפריל 2012, עוד טרם התפטרו/פיטורי חסאוונה, התקבלה בביקורת. לפי נוסחה זו, כל בוחר יבחר שלושה מועמדים – שניים במחוזות בחירה מוגדלים שעדיין לא הוגדרו ואחד מתוך רשימה ארצית של המפלגות שתעמודנה לבחירות. זו אמנם הפעם הראשונה שרשימות ארציות תוצגנה לבוחר, אך מספר המועמדים שיבחרו בבחירות הארציות והיחסיות האלו לא יגיע ל-50% מחברי בית הנבחרים כפי שדורשת האופוזיציה. רק 15 מועמדים ארציים מתוך 138 חברים בפרלמנט, שטיטת החוק קובעת, ייבחרו בבחירות הארציות ורשימה ארצית לא תוכל לזכות ביותר מ-5 מהם. המטרה ברורה – צמצום ייצוגם של "חזית הפעולה האסלאמית", הזרוע הפוליטית של "האחים המוסלמים".

בהבינו את הצורך בגיבוי בינלאומי למהלכו, מקדיש המלך מאמצים להשגת תמיכה בצעדי ותמיכה בטיפולו בדילמות שמציבה המציאות הירדנית הייחודית. המלך ביקר בבריסל, בירת האיחוד האירופי, ובשטרסבורג, מקום מושבו של הפרלמנט האירופי, ובשובו נפגש עם שגרירי האיחוד האירופי. כמו כן, נפגש עם עוזרי סנטורים וחברי קונגרס אמריקאים. בפגישה עם אלו, הציג המלך את משנתו בנושא

חוק המפלגות, שממנה עולה, כי המלך חושב במונחים של שלוש מפלגות (ימין, שמאל ומרכז) שהמצעים שלהם הם ברמה לאומית ואינם מתייחסים לאינטרס פרטני, מסר לאחים המוסלמים, שיידרשו להציג מצע מדיני-כלכלי רחב, החורג מזה המוצג בהפגנות השבועיות של הארגון.

את הסתייגותה ממינוי טראונה, ביטאה האופוזיציה (האחים המוסלמים וחוגים שמאליים) באמצעות הפגנות יום השישי (4 במאי 2012), שעמדו בסימן הקריאה לביטול הסכם השלום עם ישראל מאוקטובר 1994, הסכם שטראונה היה מאדריכליו בצד הירדני. מאות המפגינים כינו את הסכם השלום "הסכם כניעה". ההפגנות התפשטו גם לערים בדרום הנחשבות למעוז התמיכה בבית המלוכה. בהפגנות האחרונות כמעט ולא נשמעו או נראו הסיסמאות הקוראות לרפורמות והיה ברור שההתמקדות בנושא הישראלי נועדה לערער על אמינותו של טראונה כמי שלא מקובל על כל חלקי החברה בירדן.

ב-6 במאי 2012 מינה המלך את הנציבות לעניין הבחירות. בראש הנציבות העמיד המלך את עבד אל-אלה אל-חטיב ולידו ארבעה חברים נוספים, בעלי רקע משפטי. אל-חטיב, שכהן כשר החוץ בכמה ממשלות בשנים 1998-2002, בכפיפות למזכ"ל האו"ם, את הפעילות המדינית בנושא לוב וזכה להערכה רבה. תפקיד הנציבות לפקח על כל שלביו של תהליך הבחירות ולהבטיח שתוצאת התהליך תהיה "בית תחתון, שיבטא את הרצון האמיתי של העם, ייצג את כל מרכיבי החברה .....". משפט שהבעייתיות שבו כבר פורטה. התגובות הראשונות להקמת הנציבות היו חיוביות אך עם כל החשיבות שבהקמתה ומינוי שאינו שנוי במחלוקת של העומד בראשה, שקיפותן ותקינותן של הבחירות היא השאלה המשנית.

נראה שהמלך יאלץ לרכך את הצעת החוק ולהגדיל את מספר הנבחרים ברשימות ארציות אף אם השיעור הסופי לא יהיה מחצית ממספר חברי הפרלמנט. ללא מאמץ לקבל חלק מדרישות האופוזיציה עלולה זו להחרים את הבחירות ולהטיל עליהן צל של ספק באשר ליציגותן של הפרלמנט הבא.

יש גם להניח שבשלב זה ימנעו המלך וממשלתו מהצבתו של שגריר ירדני חדש בישראל, כדי לא להחמיר את מערכת היחסים העדינה עם האופוזיציה. יתכן שמדיניות זו תורחב גם לצעדים פומביים אחרים ביחסים שבין שתי המדינות.